

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 48 (12138)

1983 чылдың февраль 26, суббота

1925 чылда үздөлүктөнгөн.

Өрттө 3 мөк.

Апрель 16 — коммунисттик субботник хүнү

16 МУҢ РУБЛЬДИҢ...

Москваңың муракчы бұдүрүгелери В. И. Ленинниң төртүтүнгөн хүнүндө бөр 113 чыл оюнга аалар бодурун коммунисттик субботникти апрель 16-да эрттирер дутайында патриотчу эгелешкиниң үндүргөни «Кызыл тууду» эргеледип туудужулар ийи-биле деткээ. Ол хүн туудужулар субботникке бир деминг үшүп, 16 муң рубльдиң тууду-монтаж ажыдарын кылып бұдүрер болгаш ажыдап алган шаңыңа 600 рубльдиң беш чылдың фондузунче шилчелерин шилчирээ.

Эргеледип дуржуугагыг бригадирлери Ч. Донгактың, Н. Воронинниң, А. Пашковтуң бригадаларының ажыдап турар объектилеринге москвалык эгелешкиниң деткээниңе тураскааткан митингилерге туудужулар чымылган.

№ 14 туртталга бажымдын ажылгала кийеринге оңу эки шынарлыг белеткээр, ук объектин экиден өрү демденке дуадырынга белеткээр.

Москваңың муракчы бұдүрүгелери В. И. Ленинниң төртүтүнгөн хүнүндө бөр 113 чыл оюнга аалар бодурун коммунисттик субботникти апрель 16-да эрттирер дутайында патриотчу эгелешкиниң үндүргөни «Кызыл тууду» эргеледип туудужулар ийи-биле деткээ. Ол хүн туудужулар субботникке бир деминг үшүп, 16 муң рубльдиң тууду-монтаж ажыдарын кылып бұдүрер болгаш ажыдап алган шаңыңа 600 рубльдиң беш чылдың фондузунче шилчелерин шилчирээ.

БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫЛДААР

Пролетариаттың улаң баштыңы, Совет күрүшүнүн үндөлүктөгү В. И. Ленинниң төртүтүнгөн хүнү бистин калбак дегем Тороон куртувустун буаң бурунгу совет кийикер чыл бүрдө күш-ажымч байырдала-биле демдеген эрттирери чалчы аларган. Москваңың болгаш Ленинградтың муракчы бұдүрүгелери моон мурунда чылдарда ышмаң, күш-ажымч кызыл субботказын ба-

Черниң кежиң четтирер дize

ДЕТКИМЧЕ ХЕРЕК

Тарыла шоделери шың, чон ажылга, оң структуралык сайырылган тургаш, чаагай дүжүтү алмыр бистен негетинин турар. Хорунуң латчы болгаш сугуң үрелдешкиниң камгалаары — бисте салдыктың турар кол сорулгаларың бирөөн. Бо айтырар нийти-биле 1960 чылдарда бөр тургустунуң келген. Ол халаттардан төрүнүң калчаар камгалаары? Черниң тарарла төрүнүң андара калбас андызын-биле чарар, тарыла эгелешкиниң шыңгөдир, мынтар тарылыз чорудар доңш, оон-даа өскө аргаларың ажылгап турар бис.

Бисте бо чүдүлөр кылдымны турар-даа, ам-даа четпес. Хамык аргаларың ажылгап-бозза, бистин тарың, үнүм-дүжүт алар шөлдеринин төрүн-довураан хат алгаш баар, сай-дакы артар, чамдык терлерин элени-биле хөмө шаап каар, оң түшенинде төрүн үрелиң турар болгай. 1950—1960 чылдар үеинде агаар-бойдустан таарымча чок үелери турар-даа, бистин республика ортума-биле 11—12 пентер тараа дүжүдүн аң дүжүтүс. Соолук чылдарда дүжүт бедир хаманчон, харын-даа куудуш турар аларган. Чүдө келген туудун тарыла сайыраткан чөмчүлүк, сайыратпай турарым-дан, ол баксырар олар.

Мен бозум Монгуш-Тайга районда ССР-ниң 60 чымы аттың сохотун тову бригадалык бригадаларың 10 чыл ажылгап келдим. Чеди-Тей хоудуула нийтин-биле 337 гектар тарыла шөдү бар. Оң чүдө 300 хире гектарынга мал чөм тарган, ажылгап турар бис. Бисе черлеринге сүт үмөс, а өскөн тарытынмас: гай-лаштыг. Көзгөч тургустурунчылдан бөр ол 300 гектар чери чыл бүрү тарып

далга кийер доңш улам-на бедир темп-биле ажылдарын бригада шилчирээ. А бажымдың ийги чартың ийи-гити кварталдың бисте чартымында ажылгала кийеринге олар белеткен турар. Ажылгала кийер ол объектин чүгө эки шынарлыг тууду доозарың бригада кежиңгилери хүлээген.

А. Пашковтуң бригаданы тос кат бажымның туудуңа коммунисттик субботникке уткуштур хүн бүрүң шалыңчы бау-биле ажылдарың шилчирээ болгаш бо үениң нийтиңде ийги каттың бүрүң-биле чып тургускап, үшүк каттың кылып киритерин аргазы бар деп санап турар.

В. ОВЧАРОВА.
«Кызыл тууду» эргеледипде экономист.

Пленумуң шилчиреринге дүштүр коллективте сагыла-хурум бедер. Мынгангай улетшүр бараанарың садымың ажылчылары болгаш коллективте өскө-даа кежиңгилери бо чымың ук байырдалга чүгө-ле шунту кыжир эвес, каш дөңшүр күженишкениң ажылдарлар.

А. САТ.
Кызылдың улетшүр бараанар садымың директору.

Ботник дутайында беседаларын чоруду, цех бүрүңүң кымыр ажылдарын тодардып, цехтер начальниктери-биле оңу канчаар-органгастан чорударын дутуруң чугаалашкан. Ажылчылар ол субботникке бедир бұдүрүкчүлүг ажылдар күзелиң шилчирер турарлар.

В. И. Ленинниң төртүтүнгөн хүнүңе тураскааткан субботникти эрттирерин бажымды митингилең ол аар-лодка февраль 28-те, понедельникте эртер.

Бистин көрр.

Бодуңуң ийиң алган мергежилеңе хой чыла ажылдап, алаа мың, берлиңе бодуңуң удегери Василий Николаевич Засовтуң күш-ажымч намырды көргүзүп турар. Ол Кызылдың пассажир автопаркында бұдүрүгелерге 22 чыл ажылдап турар. Бо чылдарың дүрүдүңда ол токарның намыр мергежилеңе улам ханы шымыңың, чүгө токары станогунга эвес, харын хоюллар, өрүмчүр станоктары шилчирээ, ол, автобустарың, өскө-даа машиналарын ке-дектерин катат тургустарың, сентриңиң, талазы-биле ажылдарың билиңиң, чогадыктың кымың өрөгөн. Бұдүрүгелерин чоңуңу, 6-ың разрядтың токары Василий Николаевич Засов ажылдап келген чылдарында хой улаа намыр-мактага чедип, муракчыларын окурдуңуң көрүп келген. Ол бодуңуң мергежилеңе хой амыктарың өрөгөн-даа келген.

Уаг баштыңы В. И. Ленинниң төртүтүнгөн хүнүңе уткуштур апрель 16-да коммунисттик субботник эрттирер дутайында эгелешкини В. Н. Засов уаг көдүрүтүшкү-биле хүлөп алган болгаш ол хүн бодуңуң камгал алган материалдар, электри энергияны-биле ажылдарың, бедир бұдүрүкчүлүг ажылдың үлгөриң көртүрерин хүлээген.

ЧУРУКТА: пассажир АТБ-ниң токары В. Н. Засов ажыл үзүлгө.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ ФОТОУ.

Удуртукчуга сөс
ажылдар хой болган. Шаң мыңды байдалды төш хөп чур черден чоруп боду. Хоорайның № 7, 5, 6 чунар-бажымнарында ажылдар арта чок берге байдалдар тургустуңа-ны-биле, оларың хаарыңың кымында келген. Мыңда сани-тарым байдал кууд, эт-херек-сел эргижирер. Хөп чур маппалар, дерялгелер үргүчү үрелиң турар.

Чаагайжымдыга комбинадымың ажылдыңа хамарыңыңа хомудалдар хой. Тускайныктың АТБ-ниң хоорай богу аштар, мынтар, үнүштөр сугтарар техникамың ажыл.

Эрткен юбилейлг чыла чедипшиңиң бар-даа бозза, чедир кымыр болгаш шилчирээ чогуур айтырларын чок деп болбас. Трес-

улуг болган. Чунар-бажымнар болгаш хөп чур комбинада Л. П. Муромцева, М. И. Коваленко, Е. К. Бархатаева, чуртталга бажымнарыңа чуртталга-ажылга трезинде В. Т. Дамчатка, З. М. Хомуш-кута, Л. А. Дюченкога, чаагайжымдыга комбинада В. И. Логачева, С. П. Мельникова, Г. И. Сатаева болгаш өскө-лерге-даа чогаарыңың турар болган.

Эргеледип бұдүрүгелери-ниң ажылдыга айттыңаңа четпестерине хамарыңыңа хомудалдар, негелдер чон-дай хөй-биле көп турар. Эрткен чымың эргеледип 133 бидириңиң, чаага, хомудал бидириңиң, чаага, хомудал бидириңиң хой көкө кирген. Оларын хой көкө кирген чуртталга бажымнарыңа сентегеңиң хамарыңыңа чаагаалар. Оларын хой куру-аупта харымың берип, хөм-гелериң алган. Амгы үеде бажымдар кийр бажылда-талы-биле бидириңиң хөм көүзөй берген.

Эрткен чымың түнелде-риң бүгү коллективтерге чугаалашып көргөш, бо чымың

СЭКП ТК-НЫҢ Политбюрозунда

СЭКП ТК-ның Политбюрозу эгелешкип хуралыңа чуртталга бажымнарың болгаш социал-амыдырал объектилерин планнаары болгаш туу-ры үргүчүлүккө, хоорайларда чалгыс ай чалгыс-нын албаны сула сайырап-гайжыттыңаңа көргөн.

Партияның XXVI съезди-ниң тодаратканы социал-граммга дүштүр бистин чуртталга бажымнарың куудура-амыдырал тууду-гарың калба-биле боттады-ларын хурага демдегелер. Бо беш чылдың өткөндөн тура нийти — шөлдү 210 миң дорбодың метр ажыг чурт-талга бажымнарыңа ажылгап кирген, дыка хөй саның нийти билгит шкозаларың, школа паа чөткөң урулар албан черлерин, эмгекчилер болгаш полкнишкелер-ны туткан.

Оон-биле кады бо талазы-биле кымың турар ажыл партияның негелдешке ам-даа дүштөй турар. Чуртталга бажымнар айтыры ам-даа уламчылан артышаан. Чурт-талга черлерин чедипши-ниң уркуудан чаа тургусту-ганга үдүштүр күчүлери, амылгы Сибиряны болгаш Ыраңы Чөөн чүктө бұдүр-гелер надрал-биле багы хан-дыртыны турар. Хөй-хөй министрстволар болгаш ведомстволар, республикалар, нийти совет органдары чуртталга бажымнарың болгаш социал-амыдырал ула-нышымың объектилерин турарың планнарың күт-сетимей келген-биле, ажылдарың кууду шынарлыг боду-биле эстеген, ажыл-чы чоңага амдыралдың өргөжөк чугула байдалдарың тургустарың чугулазың чедир үзөткөн көрбөй турарың Политбюроңуң хуралыңа демдегелер. Планнарың багы күтсеткени дөңш уаг хары-салга хаматты-чуртталга ту-дускуңуңуң талазы-биле ам-даа сула ажылдап турар ту-дуг министрстволарың коллегияларыңа болгаш ми-нистрлерге онааңып турар.

Улетшүр бұдүрүгелерин, чуртталга черлерин болгаш социал-амыдырал объектилерин планнарың кууду шынарлыг боду-биле эстеген, ажыл-чы чоңага амдыралдың өргөжөк чугула байдалдарың тургустарың чугулазың чедир үзөткөн көрбөй турарың Политбюроңуң хуралыңа демдегелер. Планнарың багы күтсеткени дөңш уаг хары-салга хаматты-чуртталга ту-дускуңуңуң талазы-биле ам-даа сула ажылдап турар ту-дуг министрстволарың коллегияларыңа болгаш ми-нистрлерге онааңып турар.

Боттук организацы ажыл-ды чорударың, контролдуң

дөңштин, чуртталга болгаш куудура-амыдырал тууду-гарың планнарың күтсеткени дөңш каарларын негелдешке күтсеткени, туудужулар ортуңуңа масса-политиктиң ажылды экижидерин, соци-алисттик чарышты түнелдешке бедирин, муракчы коллек-тивтерин болгаш бұдүрүгө чарышчыларың дуржу-газың дүргөн шилчирерин чедир аларың эмгекчилер республикаларың, коммун-тиларыңың ТК-ларыңа, партия крайкомнарыңа, об-комнарыңа, округкомнарыңа, хооромнарыңа болгаш райкомнарыңа Политбюро даярлап.

Заказаның республика-ларыңа чүк сөөртүлгөң улам көвүдөдери хандыр-Каналың арт ажыр демир-орудуңа туудуң төлөткөн өгөдөр дутайында Грузияны КТ ТК-ның болгаш Грузия ССР-ниң Министрлер Чөвүл-елиниң саналдары СЭКП ТК-ның Политбюроңуң хура-алыга чугаалашып көргөн.

Партияның XXVI съезди-нде бөр эрткен үениң дүрүдүң партия хураалы-ниң өзүп, бажымч турары-ны чамдык айтырлары-ның дутайында материал-ны СЭКП ТК-ның Политбю-роңу көргөн. Партия хураан алышкың-биле, коммуни-стерин ажылга таарыштыр тургустары-биле болгаш олар-ның кийизилдешке-биле, ажыл-агый болгаш кууду-ра туудуңуңуңуң шилчир-лит участоктарыңа партия-ның салдары күткөдөрлө-биле холбаттыр партия ком-плеттерин болгаш эе орга-низацияларыңың ажылды түнелдешке үлгүлөң бол-ган ол талазы-биле бар чет-пестерин чалдырыңың хөм-гелериң айткан.

СЭКП ТК-ның Политбю-роу Францияның даштыкы та-рылаалар министр К. Шей-сонун ССР-не алы-чоруу-нда информацияны дыкпап болгаш иштиң база дашты-кы политикамың өскө-ла чамдык айтырларың чуга-лашып көргөн.

МООЛ ӨҢНҮКТЕР-БИЛЕ

Бистин республика-биле кожа МАР-ның Убса-Нур ай-мактын тууду талазы-биле специалистер наймысал Кызыл-га алдап чоразыңар.

Олар «Тыва тууду» трестин муракчы дашчы болгаш шеверекти бригадаларыңа барып, туудужуларың ажыл-ды соууруңа, боттарынга ажыктың дыка хөй чүдүлери өрөгөн алганнар. Ылаңгыя Күш-ажымч Кызыл Тук ор-денниң эдилектиң Екатерина Сергеевна Бизаеваңың бри-гадазыңа олар бот-боттарыңың ажыл-ажыңың дутайында беседалажып, нарын участоктарга шунтуктар ажылдарың канчаар кымыр аргаларың хөкө кымында практикага көрүп, арга-дуржуугаңың солукшаннар-даа.

Моол өнүктөр Элегес-Аксмыда кереметтик хава мате-риалдарың, «Тыва суг тууду» трестин ДБК заводтарыңа, куш фабриказыңа, 60 маалды аттың турт-шалыңың музе-инге чоразыңар. Кана-даа баарга, моол өнүктөриң алы-нык кийикер экилдер-электер хулаң алгаш, аразыңа ар-га-дуржуугаңың солук, куудуң-биле беседалажып, чуга-лашып турганыңар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазың ораалчыңы Д. С. Монгуш моол специалистери хүлөп ал-ган болгаш бистин республикада капитал туудуңуң хөкү-лөдөңиң дутайың оларга чугаалаш берген.

С. БАЯН.

Хүннүң медгэлери

ШӨЛДӨ—

МЕХАНИЗАТТЫҢАҢ

ОТ Р Я Д

Кызыл - Мажаалыктың районнар аразымың «Сельхозхимия» катты-жышкымың «Шенер» сохотун картфель-шөлүңе 80 тонна өдөт-кө бо хүннөдө тардың, төккөн. Мыңда 5 авто-машинаның, 2 трактору бажылгаан.

Комсомолу агроном Олег Куулар уурткан механизаттыңаң отряд-тың кежиңгилери Е. Ма-лаң-Хай, С. Донгак, В. Хертең, Л. Саал олар хүн нормалың доктаамап ажыр күтсөдүң турарлар.

А. БЕЗИН-ООЛ.

ФЕВРАЛЬДЫҢ—

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Он бирги беш чыла-ды үшүк чымыңың баштайгы хүннөдө бөр «Тыва даг-дугу» комбинадың — арылаң фабриказыңың коллек-тивте чедипшиңиңг ажылдап турар. Февраль айың планың бар не-дөс өртү күткөстөң — 5700 тонна сөөртү да-дугуң бүдүргөн.

Арылаңың чедип алы-рыңа рудниктиң, энергия, сентеге-механиктиң, транс-порт хөткөриңиң амыл-шылчыларың дең-дөсик ажылдап салдарың че-дирген.

Бодуң рудалаң даг-дугу арылаңар пектиң коллек-тивте февралың даалганы күтсетиниң баштайг ра-порттаң. Мыңда социали-стик чарыштың мурунку одурууда чоруп оларар-ның аразында комсомолчу-амянттарың № 3 элчө бар. Ону уаг мастер анык коммунист Сергей Куулар ууртуп турар.

— Күш-ажымдың сагы-ла-чурум бажылгааны, ажылчыларың даандыр-ган ажыл-хөдөө доңш хары-салашыңа бедиртең планың ооналдарың хуусаа бетинде күтсөдө-ринге, продукцияны шы-нарың экижидеринге дуа-лаң турар — деп, Сергей Маппалдырчыч чугаалаш турар.

Арылаң фабриказыңың коллективте баштайгы че-дипшиңиң бажылга-рың-биле шалыңың ажыл-ды, эгелчелер аразында чарышты дөңштиң органи-застан.

А. РОМАНЮК.

Үлегер домактар

Ада сөзүн ажырып болбас,
Ие сөзүн ижиб болбас.
Дыйнаасты чагыр,
Хааяк черге сугызырмасы,
Хааяк чүе анык болбас.

Атты баглап өрөдир,
Аныан сургап өрөдир.
Зининч чөвөзүн болаар,
Зининч элзэрин болаар,
Арнын болаас,
Адын болаар.

Чаа тывыздыктар

Чүгүрер буттары тырыкы,
Чүгүтешкизи
Сөгү, мурнуу карантарлыг:
Сөгүзү кызыл, мурнуу
Демир ийи сүгүлүтүг,

Теспези чок ээрелиг,
Ийи тепкиш ээргилиг,
Ийи адыр мыйыстыг
Чугуп, чүгөн сукпас
Чугуп маңаар адым.

(Баажызы эдилепде)

В. САГААН-ОЛ.

АГААР-БОЙДУСТУҢ

«А А Ж Ы З Ы»

- Делегейде өң хөй шык (чыдаа ортумаа-биле 11684 мм) Гавай ортудуктарында дүзүп турар.
- Эң-не туманын (чыдаа ортумаа-биле 120 хонук) чер — Ньюфаундленд ортудук.
- Эң-не хунээрээ хөй чер — Сахара. Алаа ортумаа-биле чыдаа 4300 шак азы хунунун-не 12 шак дүзүзүндө хун каара бичин-даа ажытталбас.
- Эң-не бекит температура (кадар 53 градус) Ливиянын Оа-Авазияга демдегеттиген.
- Эң-не хөй чачыктыг (чыдаа ортумаа-биле 242 хун дүзүзүндө) чер — Уганда-нын Кампала.
- Агаарың эң-не бедик (1083.8 миллибара) баамык-кыныгы чер — СССР-де Ага-та.
- Эң-не уугу дозу СССР-ини Казахстанга дүшкөн. Оон бирозония-не декаан ийи килограмм чедип турган.
- Эң-не чаме температура (назыр 88.3 градус) Австра-тиянын полярлыг «Восток» станциясына демдегеттиген.
- Эң-не сүтүгү (минутада 2.2 мм) чачы 1956 чылдын июль 4-те Американың Мон-тана штатка болган.

Ада-чурттуу Уугу дайыны-нын чачыктыг оруктарын бичи элзэди турган-да мича-гы шериг полктарынын оола-ры болуп чорай эрес-дидим кижилерин хундугу аалчылар кылдыр президенту столуңе чаалаттарга, аалдарга долдур олурганарын адым чачы-кашкыны диниреп-ле үгөн. Иосиф биле Сидор Кохно олар бот-боттарыңе көрүмүшпаан, хайныгып халзээн сепкилин соруугадым олурганар. Оларнын төрөөн думазы Во-лодья кайызы боор чүе яри деп болаалар оларын амырат-паан.

Кызыл галстуктуг оол прези-денту столуңе чоокшупаан келген:

— Эргим Владимир Теренти-евич болунарнын кады төрөөн акылдарыңар-биле танымал көрүңер — деп дилзэн.

Бор ужуражымынын ича-зар болу бээрине мындыг таварылга дуулаан. Бир ка-чымалыңа мындыг меэдэ ламчылтыгым: Броваратха Поневьер бажыкынын ча-нында «Уауг эрес-дидим маадырың чоруктуг» ис-теп тыкыкчылары — актив-члер Ада-чурттуг Уауг да-йынынын үзүңде бичин аны-х маадырларын дилзэн ты-варынын талазы-биле ажил-члоруду, оларнын дугайын радио ламчылтыр чугаалап берип турар бис дээ. Дайы

ДӨРТӨН ЧЫЛ ЭРТКЕНДЕ

үзүңдеги шериг полктарына өстүргөн бичи оолдарын би-рээм, кызыл истанжылыңа дилзеп тыккан Владимир Те-рентьевич Кохнону, оон са-лым-чолуңу дугайын радиога тодарай чугаалаш, ол амгы үзүңе Енаксевскийн металлур-гия заводунда ажиллап турар дээрин мичан олар амырат-паан. Кривой Рогтуң учас-ток эмнегизинде кезип ам-нээр эмчи Иосиф Кохно ол дамчылдыгы кончук кичээң-гейлиг диннаан. «Бистин те-релинзэс эвес деп бе?», «Ха-рын-даа думазы-даа болуп чадаас-тыр» дээрин ол бо-лап кааш, алаа улам-на буу-рей берген. Дорзана-на радио комитетинде дилзеп чоруктаң.

Анык исчиерини куву-лук уаугуручугу В. И. Демьяненкога тускый чагаан бижээ. Этээн каш чагаан-жымшкыларын соода, Вла-димир Иванович Демьянен-ко биле телефону чугаалажып, ол бүтүңү дугайын улам то-дарайлап айкап, «ол дээр-е оон төрөди-дир» деп чүе чы-гарып чок апарган. Бичангыш пионерлер Олессанын бир бу-дуралзине чоллаачылап ажиллап турар алышкы-ларын үшкүзү Сидор Теренти-евич Кохнога ол өөрүңүг ме-

дээни дичаткан. Киев хоо-райын чачында Броваратха оларын ужуражыламын ор-ганизаастарынын дугайын ду-гуржуп алганар.

Кажан дайын эгелен тур-ла, Белорусиянын Великий Бор сууруга колхоз даргазы турган Терентий Евстратович Кохнону өг-бүлөз беш уруг-лук турган. Ол боу фронт-ке айттыңап, кадай-биле ба-зырлажып тура: «Тая, ажы-төлүңү-ле карааткан, дама-лап чоруп көр сеп...» деп ча-гаан. Улаваанда гитлерчи фа-шистер суурже чача булгап кирген, ону эжелеп алган. Кохнолар арга-эзмиче дилзеп, чашыр ужура таварычкан-нар, ажы-төлүңү ийи мы-рынай чаш. Оолдарын улуу-база Василь партизаннарке чоруктаң. Улаваанда оон үш харлыг Сидору база отрядка хүзүл алган. Бир катан олар-нын иези азы-чеге берсе-диз, суурже кел чорза, фа-шистер каргыс шагдаалар ону секирип алганар. А мичан көөн чүктөп бистин үгөр-боо-ларынын даажы чагыла-нып кээп турган. Авазияны са-лым-чолуңу дугайында бичин Владимир чүң-даа билеп ап чадаш, фронт шугуңага четкеш, ону артерия шийтир-

лээн. Улаваанда аштап-су-саан, аажок түрөңг оолду бистин солдаттарыңыс тып а-лау. Бичангыш ол полктуң огу-лу апарган.

Бичаарга Гомель чоогунга бичин Владимирини чачыңа ок чазыланыңа, оон бажы кемлей берген. Шериг госпи-талыңа эмнекеш, экирзэн соонда, дайыңчылар ону база каттап боттарыңа ап алган-нар. Бичангыш Владимир Кохно дайын төңүжө чедир шеригте албан эрттирген.

«Эрес-маадырды чорук дээш», «Дайыңы ачы-хавызымы дээш» деп медалдар-биле ону шаңнаан.

Дайын чылдарында бичин Володянын бажынык кемдээң аар уржуктарың болган. Ол төртүтүңгөн сууруңуң адым, ада-иезинин фамилиязын сак-тып шыдааңа. Дайын төңгөн соонда чедип чыл школазын болташ ус-дарган учыңизин дооскаш, Владимир Кохно металлургия ажилчын болу берген.

Дайын шөлүңгө өлгөн деп, өг-бүлөзине кажыылал деп, надым келген турган алазы тиниле соода бажыныңа ээп келеш, хөй чылдарда

колхоз даргаалап чорайын, а аязы ам-даа дилзеп дээрин Владимир чүгө ол ужура-жымынын үзүңде акылдары-дай диннап билген.

«Дайынын ажы-төлүңү эрес-дидим, маадырдыг чоруу-лун дугайын тоожуп көргүс-кен боттарынын анаа-ла эвес, онзагай музейинче аалчылар-ны кызыл исчилер чалаан. Школачылар боттарынын аал-чыларыңа хөй чүүлдерини ду-гайын чугаалап болуп турган-нар. Бичаалзакым Владимир Терентьевичини Бобруйскиде иези-биле дайын шөлүңгө тө-рүтүңгөн кыс думазы маанай турган. Ол Белоруссияге бо-лу-биле кады баарине кызыл исчилерин удуруткучуу В. И. Демьяненкога база ча-лаан.

Дөртөн чыл хиреде көрбөз олду чедип кээр, оон иези Татьяна Кузьминичанын өөрүшкүзү, сепкил чүрээңи халзээншкенин чүгө дөңсөөр боор! Бичаарга Великий Бор-го ол ужуражымынын кы-ришкен кижилер: «Дайын ү-зүңде ис чок чыткан мизин ачам азы мизин ачам база бисти тло, эң келер база ча-даас-тыр» деп чугаалажып турганнар.

А. БОЯТОВИЧ.

«БОЛГАРИЯНЫҢ ЧЕЧЕКТЕРИ»

ЛЕНИНГРАД. Делегейни херзэжнең хуну — Март 8-тин байырлалыңа уткуш-тур сады-магазиннерде белек-селек белең. «Болгарияның чечектери» магазиниң

садыгжызы, комсомолчу Светлана Томилова чонга айыраң-шоңар чечектери ба-раагадыр.

СЭТА-ның фотехрониказы.

ЫРНЫҢ ЧААГАЙ НАЗЫНЫ

Дайыңчы чепсенти мрдан алган сөс-биле алааныңың кара чангыс таварылазы ола-да боор ийи. Хөй үңүг ре-активист миниметта тымыс-кан «Катюша» деп ат «ыр дээрте чепсек» дөң мерген домакты ылап бадытавы-паан, Ада-чурттуг Уауг да-йынынын төңгү бижилгези-ге кирген.

Тоолчаан «Катюшанын» ав-тору — композитор, СССР-ини улустуң артизи Матвей Блан-тер, ол бодунуң 80 харлаанын чоокта чаа демдеген эрттирген.

Назы дөңгү берген кижиге болганда, эртен чуртта-гаже хая көрүңү, чамдык түңдөөдөр үңдүрүп турар мен — деп, композитор чуга-лап турар. — Эске-даа а-торлар ишкан, мээң боду-нуң база онза үзөдөөр чогаал-дарым бар. «Катюшага» чор-гаарлап турарым чугаа-жук. Дайын мурнуңа бижит-тиген «Ыраккы Чөөң чүк кызылгарында дайыңчыга кыстың ханы ынакшыңың дугайында» ол мр Ада-чур-туг Уауг дайынынын бүтү фронттарың болташ орукта-рын эркен, удуларалың-кының француз демиселчи-лери, готослап чажыт акыл-дамчылар ону ыражып тур-ганнар, а итали партизаннар ону боттарынын гимнизи кы-лды алганар. 35 чылда ты-ылдап, бир чыл болганда, истап интернационалдык бри-гадаларың ырызы болу бер-ген «Партизан Железпалка», 1945 чылдын май 7-де Бер-линге тинделгеге тураскал-ган концертке бодуңуң күч-сепкеңи «Мэрз ылаам» деп аялгага база чоргаарлап чоруп мен.

Канчан ыр чогаалдып ал-ган силер? — деп кантаңап айттырарымга, композитор уламчылал чугаалай-дыр. — Уккен чылдагы Магнитофо-нун санын келдим. Хоо-райын туттумайн турган театрыңың хөгжүм кезөөн эр-гелээр кылдыр менн тоңу-да. Төгүтө жастуң көрбөз маадырдыг чоруктар бисте-рин карааныска көзүңүзүң-де болулап турган. Мээң чурт-талгамга Магнитка таварыш-паан-даа болза, дөмөй-ле хөг-жүм аялгаларың чогадыр турган боор мен.

Уауг салгалдын кижиле-рини Блантерини ырылары — чуртталганын көзүн. Амгы үзүңи аныктарыңа — Ада-чурттуң төөгүзүңүң аршы-ны: чурттуң надым янымаз турганын, оон эркен шыл-галдарың, тинделгелериң, иделгелериң ол ырлар чуга-лап турар.

Мен иезеде сагыш-сет-килдиң негелдизин дугаар бижип турган мен. Боду-нуң чогааткан аялгаларым радиога болташ концерттерге чангылаңың кээр, өөрүш-күм хайныгып келер. Бир эвес ырларын ыражып турар болза, ырларын чурттап, ажылдап турары ол, компо-зиторго оон артык үзөңгү чүү турар боор?

Ийет, Блантерини ыры-ры хөгжүм программасында көс-кү черин ээлеп турар. Олар Совет Армияны ийи Кызыл Туктуг, Александров аттыг ыры болташ таңды ансамб-лиң репертуарында кирип ту-рар. Композитор бодуңуң чогаалдарың дамчаштыр 40 ажыг чылдарың дүзүзүңда ол ансамбль-биле харылаа-ны тудуп турар. Блантерини дыка хөй ырларын — дайы-ның ийиги хүңдө бижит-тиген «Байыргыг, хоорайла-болташ бажыңнар», «Хүн да-артыңче ача берди», «Балкан сымдытарынын адаа-биле» «Кара карактарың казан кыс» деп ырларын ол алдарыңа коллектив бир дугайында күтүселип туралар. «Ыраң орукче айттырарың мур-нуңда оура каанталыңдарым, «инуктер» деп акык чугаа дет, чылдыг болташ таалаңчыг аял-га — ансамбльдиң ылап ыр-ларың бирозон.

Ырың ачымыда мен кайтамчык шүлүкчүдөр-биле — Светлов, Уткин, Симонов болташ Сурков-биле байырла-дашкан мен — деп, компози-тор уламчылды. — Ол болза, мээң чуртталганың эң уауг эртинең-дир, мээң соруу байлаа-дыр. Мээң ырлары-ның эң акылдары Михаил Иса-ковскийниң адаа-биле «Хол-башкан. Оң шүлүк чога-лы — өзүлүгү улусуң, онзагай чечен-мереп, бедик укта-ша-парлар-биле доолдуган, ыр-нын үн алың, ийиңизин бо-ду-ла тодарады боор. Эки шү-дүктөр менн боттары-ла хан-дыкшыда бээрлер. Компози-торнуң чогаалдарың үр үе-ле күштүг болуп артаргыңа бир чылдагының иңде.

Бо композитор болза, амгы делегейин эң уауг идеяларын бодуңуң дилригит ийитин боладарыңың күжү-биле, сепкилчиң ханым-лап илереп билер кижиле-дир. — деп. Блантерини дугайында Т. Хренников чугаа-лаар. — Оон ырлар солчуп турар молаларга алыспайн турар. Ол ырларын кол чүтү — онза бузуртунг хөг-жүм, бодал болташ сагыш-сепкил оларда сипиңкен. А ол — солуттунмас.

Л. БЕРЛАСКОНИ, СЭТА-ның корр.

ЧАГАЛАЛАР

Сакманчы кыс Саянаның демдегелдеринден

Эжи, Белек!
Эрткен каш хонуктарын байырың дамчылдай. Агылыг бекиде онза-соуң чүе ам-дымалда чок ийи. Анык сакманчы кыстарың ажы-амдыралыг чүгөр чоруп тур. Хүн демдегелдерин кызыл тур мен. Малчынын адазы ирей турар бажымыңын суугузуң септен берди. На-занаавыс шыталаас-даа, чы-дым аажок. Ужелең хөвөөр бис: Дугдемаа, Сайлык ба-за мен. Артан ийи сакман-чылар — малчынын кадай Улуктук угбай-биле оон уруу Ораламжа.

Бис дүүн бажымыңы жуураалдар чуруттары-биле кластап, чаш хураганнар кисталарыңа өдөк тоңтүсүс. Автозавта ам-даа сураг. Хөй оолдашкыны түдүктөөсүң, хураганнар өзөш, чайлыг-байлыг бо-ла чемедеди турар. Сырыпалын ырап олургулаар, арай сив-лең кижин-дир ийи. Ол дөш малчыга бо-ла чемедеди боор, чай чок тура-да гитара сегириң адыр дивес сен бе? А Дугденмаа ону чашып, ич-чаар-мынчаар кыл деп айт-тып-ла турар. Ол биске көр-дө дуридулгалыг кижин. Ам-дымалда аактыг сөстөр ды-навай-дыр мен.

Малчының өг-бүлөз, олар-нын кырган адазы эң уауг болду. Олар бистериң ижи-тирип, харын-даа мал ачы-лыңа доктаамал ажилдары-мысты сүмелен турарлар. «Хаянда халгалыч кончук» дилзип дег, дузалакчы кадар-чы дус аастыг эрбениң сөс-төр эткэдөөр, бистериң чүв-ла билбес чүвөлөр кылдыр

бодан дивес силер бе. Деня-же демисегин тур бис. Агыт-хууду үндүргөн, алаа «Оон ылаң сөстөр» деп эдээрти билгизис-даа. Хураганнар алгыркы бедилер. Мооң-биле доозай. Байыргыг, Сакманчы кыс тур мен. Малчынын адазы ирей турар бажымыңын суугузуң септен берди. На-занаавыс шыталаас-даа, чы-дым аажок. Ужелең хөвөөр бис: Дугдемаа, Сайлык ба-за мен. Артан ийи сакман-чылар — малчынын кадай Улуктук угбай-биле оон уруу Ораламжа.

Эжи, Белек!
Мал эчилдерини машина-зы келген, оларны дамчып-тыр каш сөс бижип ол мен. Түдүктөөшүн эгеззөн, дүң-реңгил-де чүе-дир. Шыда-жып-ла тур бис. Шүүт чай чок бис, уйгу-чылдым чөд чугаалап болур. Бөгүң база ийи сакманчы угбай кел-ди. Оларда өг тил берди.

Мээң хураганнармын ам 80 чедип тур. Ийи хураган хора-ды. Хомудунга-ла-дыр. Ам напчар бирозонини хини ту-дуп, а сөккөн дүдүү хире хураганнар боуду. Эмчилер актылап кагдылар. Бистин кыштаавыс — хал-зээниниң төүңдө. Зоотех-никтер, эмчилер дөш кымнар келбес дээр. Машина-балат шүүт үзүктөлбөс, а хураган-нар эмчилер үеде даан-ши-биле дөмөй дивес сен бе.

Сурап дымчарымга, ажил-чла чоруп-ла турар болдун. Ооуу келдиг. Бензовоңуң урөбейди-дир бе? Бенин үзүңтөлбөс бола, шугуу те-лика шимен турар болгай. Бензовоңуң кийи хөй-ле бээр көр мен деп тинген. Сөң-биле

чугаалажыр-даа чайым чок. Салык идик чагымырга, бе-дик эжектиң сажынык тору-дун чүңү? Бөдүүн кыроовон салык аан, каяна иштине ке-дер. Бродия дээр ийиңе, ду-курун баштыг ийиң-даа бол-за аяйыбас чүе-дир ийиң. 37 дугаарым. Ачаным уктап кесер ийиң деп аап.

Чө, болуңу. Уауг чорур-дей берди. Димзың-биле кускактадым. САЯНА.

«Бо чагаан чаш хураган-нар «асионини» иштинден бижип олур мен. Чаш чүвөлө-риң басылаңың бол, мичан-гыш оларын чырдым көрүп, хайгаарар, дежуримлаар улус-тур бис.

Керосинин чыртыкыны, эдентин, хөк ситениң болташ чаш малдын чыды база чы-ды — кыштагың бузугу романтикасы дивес сен бе! Лой оолдашкыны адакта-ган, каадыркый бердяне. Дүүн чунар-бачкыңаң, эдери-ден чыды берген соуң-сет-күлүд сагырың көрдүсүс-даа. Шүүт чүе эки. Сайлык база сагышсыраастаан. Чам-дык коданнарды дүргүлөөш сакманчыларын козулап чу-гаалар апарды. Чангыс хо-мудангыч чүе — дузалакчы кадарчымыс суур-балташ, ал-ды хонук келбеди. Институт-та өөренип турар огу дым-ташын көргө, ону уткуң чо-руткан акый болгай. Огу шыда-ла чедип келген, хэ-рин-даа алазынын оруңуңа ийи хүн хөй кадары. Келер үзүңи юриң кийи хөй када-рда солун-даа чорду. Бис-тин кадарчымыс Самбуу аңып садыг чанчыллар ирар эвес, көрүңүс-ле сывырың чокта-

дып көр. Бригадир хоралап, үндүрериңе чедип тур... Даарта бистинге агитиро-гада машинасы-биле эмчи, лектор, шарнимахер келер боор. Бистер ол машинага олурканын, жокаваста Кара-да коданчыга концерт көр-гүзөр бис. Сакманчы кыста-рын салым-чаланымш көргө-лөр аан.

Ам дүн ортуз ажып тур. Мен дүңгөр чылдыр боор сен. Дамтык хат кадып тур. Оон даажын дымнап чыдыр боор сен. Сонгаларың дүвү-шүүрүң эвес, а мен — Са-яна сонган тур мен.

Дүвүң тамчыктыг чыга-ды-биле. С.

База катан далаштыг би-жиң оо мен. Буруудаткан көр. Хураганнар агаарлар-шак келди. Олар ам дөңсөөр болганар. Чадагай каянага эрген салым берип тур бис. Демисегил бергенде көргөн болуңа. Ковүктөлгөн чал-гылар дөңсө-сампап турган-дыр. Бирде-бирде дүвүдүг ак хар дүңгөктөлгөң. Чангыс-ла Чараштаа дээр ак хура-ганым менден чарыбас, ме-ни эдериң, мөөң часып, үр-гүлүң-ле көдүрүп дээр-дир. Ол төртүтүңери билек, иези-нин эмин саарык, сүт чок болган. Бичангыш ону эске хойга чаштырып өстүрү-пкан мен. Чараштаа ам ийи нелиң. Ол хирезинде-ле ол менден чарыбас. Мал — ки-жиге, а кижин — малга өө-рин бээр чүе-дир.

Бистинге корресондентиле-р чорду. Мен Чараштаа-биле хурукка тырттырган улус бис, солугна аңып кел-е, ол кезип алыр сен. Ол чү-рүк ылап үгөр ужурут, чүе

ФЕВРАЛЬ 26-ДА
БИРТИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Уе». 8.40 — Эртенги сула шимчээштин. 8.55 — «Ка-дык болуруң жүзөңизин» (Куш-культуражыларга сүме). 9.05 — Литва СССР-ниң алдар-лыг артизи Р. Катилас (скрипка) ойнаар. 9.25 — «Са-лерге, ада-пелер». 9.55 — «Спортлото» 9-ку тиражи. 10.10 — «Эки бараанарың — койну» 10.35 — Утүштер ду-гайында. 11.20 — Чүңү ном-чурула. 12.05 — «Тинделгелер». Фронттуң өшүңтөр куву-лу. 49-ку армияның коопу-парынын ужуражыламын. 13.35 — «Н. К. Крусская». Те-леочерк. 14.05 — «Дымташа-га хунеринде укураллар». Уруталарга уран-чечен филым. 15.10 — Бөгүн делегейде. 15.25 — Улустуң чогаалдыгыңың «Челзөө» телефестивалы. Ав-стриянын улустуң музыкамы. 15.50 — «Билдинг-даа бол, эдентиг». Дамчылдыгыңа профессор С. П. Каппа эрт-тирер. 16.55 — 17.10 — Чансар. 17.10 — «Эки ажыдаары дээр-ге-ле, эки чурттаары». «Кол-лектив чүңү кызыл шыла-ры» деп бүдүктөс. 3-ку дам-чылдыга. 17.45 — РСФСР-ниң улустуң артизи О. Воронце-вич болташ Курнуева орус улустун Н. Осипова аттыг академиктиг оркестриниң концерти. 18.15 — «9-ку сту-дия». Политиктиң тайылбыр-лакчы В. С. Зорин эрттирер. 19.15 — Москваның сатра-те, артынын «Ревизор» деп филым-шиниз. Н. В. Гоголь-дун шиниз. 21.00 — «Уе». 21.35 — 22.50 — «Ревизор» деп филым-шиниз улавычмы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

15.20 — «83 чылдың орус кы-жы». 15.50 — «Кино көрүкү-нүң демдегелдиз». 16.35 — Уз-бекстанын телевидение сту-диясынын программасы. 17.45 — Студентилериниң кышкы бү-гү-делегей оюнларында. Болга-риядан дамчылдыга. 18.15 — «Кино аян-чоруктар клубу». Ю. А. Сенкевич дамчылды-нын эрттирер. 19.15 — Делегей байдалын доңчулазы. 19.30 — «Музыкалыг кюсю». Дамчы-лыгыңа РСФСР-ниң алдар-лыг артизи З. Беляева эртти-рер. 20.00 — «Тамчыктыг ду-пар, чаштар!» «Рекс-албичи». Мультифилм. (ПНУ). 20.15 — «Калыңшыл» РСФСР-ниң ал-дарлыг эмчизи Ю. В. Беляе-вичова эрттирер. 21.00 — «Уе». 21.35 — 22.50 — «Чүңү шилип алыр сен?» Уран-чечен теле-филым.

Редатор В. С. ШАРАВИН.

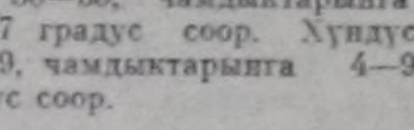

ФЕВРАЛЬ 26-ДА

«НАВЫРАЛ»: «Бирээ, ийи, солдаттар чоруктаң» 9.30. «Ынакшылаң чарымшыкны ыры» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПОНЕВ»: «Уауг сүнесин ийишп алган кижин» 9.00, 12.20, 15.40, «36-80 дөр-бөлчиге болган таварыла» 10.40, 14.00, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Резидентиниң эоп келгени» (2 сериалы) 14.30, 17.10, 19.50 шактарда.

Республикага шокар бузут-таар. Хар чагбас.

Дүзе агарың температур-дуна 30—35, чамдыкларыңа 22—27 градус соор. Хундус 14—19, чамдыкларыңа 4—9 градус соор.

Кызыл шокар бузуттаар. Хар чагбас. Атарның темпе-ратура дүзе 35—35, хундус 17—19 градус соор.

Республиканың хөгж